

УДК 336.77.01

*Г.О. Крамаренко,
проф., д.е.н.,*

Донецький державний університет економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського

К.С. Сдобнікова,

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ В СИСТЕМІ БАНКІВСЬКОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Зроблено аналіз кредитного ризику комерційного банку. З'ясовано, що вітчизняна банківська система все ще залишається недостатньо розвинутою, не виконує своїх функцій належним чином та відстає від інших європейських країн. Запропонована система заходів, що необхідна державній програмі удосконалення системи банківського кредитування.

The analysis of credit risk of the commercial bank is done. It is proved, that the native bank system still stay not developed enough, it doesn't do it's functions proper way and it lags behind another European countries. The new system of measures is proposed. It is necessary for the state program of improving of the bank credit system.

Ключові слова: *аналіз, кредитний ризик, кредитна операція, резерв, фінансовий стан.*

Вступ. Кредитна діяльність є центральною у банківському бізнесі, вона виступає джерелом як основних прибутків банку, так і найхарактернішого для нього кредитного ризику.

Проблема надійних позичальників досить гостро стоїть для банків. Тому розробка надійної системи захисту від кредитного ризику є дуже актуальним питанням. Займаючись кредитуванням, надзвичайно важливо захистити себе від кредитного ризику, який зумовлений численними чинниками зовнішнього та внутрішнього характеру.

Управління кредитним ризиком можна визначити як сукупність заходів, що спрямовані на запобігання втратам банку від його кредитної діяльності. Згідно принципам управління, ця сукупність заходів має формувати цілісну систему, яка, у свою чергу, має бути формалізована у вигляді певних документів, що регламентують банківську діяльність у сфері кредитування. Стратегічне управління банком передбачає наявність довгострокового бачення пріоритетів його розвитку, вироблення концепції діяльності, у тому числі й у сфері кредитної діяльності. Саме управління ризиками є важливою складовою управління банком у мінливих економічних умовах. Проблема формування концепції адаптації управління банком відповідно ризикам визначає актуальність досліджень.

Дослідженню теорії та практики банківського кредитування сприяють праці вітчизняних вчених-економістів А.С. Гальчинського, В.М. Гей ця [1], А.К. Кінаха, В.П. Семиноженка, О.В. Дзюблюка, А.М. Мороза, М.І. Савлука. Проблематиці управління ризиками у системі менеджменту банку присвячені численні дослідження. Зокрема питання управління кредитним ризиком комерційного банку детально розглядається у працях В.В. Вітлінського, О.В. Пернарівського, Я.С. Наконечного та Г.І. Великоіваненка "Кредитний ризик комерційного банку" [2], у роботах Шелудько Н.М. [3], Н.І. Версаля і С.М. Олексієнка "Кредитні ризики як важлива складова ризиків банківської діяльності", М. Вошилко "Основи управління ризиками у банківській справі", М.Н. Тоцького "Методологічні основи управління кредитним в ризиком у комерційному банку", І. Бубенко "Управління ризиками кредитно-фінансової організації на прикладі КБ "ПриватБанк".

Пошуку ефективних методів оцінки кредитного ризику присвячені роботи І. Івашук та О. Оконської "Кількісна оцінка банківських ризиків", Бібловського О. "Окремі аспекти системи оцінки кредитного ризику банками", Туника Г.М. "Регулювання кредитної діяльності банку, А. Єкушева «Оценки риска в банковском менеджменте», Волкова С.Н. «Оценивание кредитного риска: теоретико-вероятностные подходы». Практичні аспекти адаптації зарубіжного досвіду з цієї проблеми репрезентують Г.В. Андреева, Т.Н. Данилова, А.Ю. Симановського. Підходи до побудови системи ризик-менеджменту аналізують Л.Скакун у статті «Неперервність процесу ризик-менеджменту кредитних операцій банку як основа їх беззбитковості», Л.А. Бондаренко, В.І. Сушко.

Постановка задачі. Метою дослідження є пошук шляхів прийняття раціонального управлінського рішення при визначеному рівні кредитного ризику.

Результати. Необхідною умовою прийняття обгрунтованого рішення про видачу позикових коштів є проведення оцінки кредитного ризику. Світова банківська практика пропонує ряд підходів щодо такої оцінки, кожен з яких оперує різноманітними технологіями розрахунку та потребує чітко визначеного набору інформації.

Методика Національного банку України базується на визначенні класу позичальників за результатами оцінки їх фінансового стану з урахуванням рівня забезпечення за кредитними операціями та стану погашення кредитної заборгованості за основним боргом та відсотків за ним. Метод скорингу аналізує анкетні дані позичальника, інформацію про нього з кредитного бюро та рух по рахунках. Результатом оцінки кредитного ризику з допомогою математичних методів (Credit metrics/ Credit VaR; Методика KMV; підхід Credit Suisse Financial Products (CSFP) з використанням Credit Risk+) є функція розподілу імовірності, що відбиває ступінь ризикованості позичальника. Базовою інформацією для оцінки виступає інформація рейтингових агентств, поточний стан рейтингу, імовірність переходу в інші рейтингові категорії; структура капіталу підприємства, зміна прибутковості, вартість активів у динаміці; інформація рейтингових агентств про імовірність дефолту потенційного позичальника.

Методика Базельського комітету включає Стандартизований підхід (Standardised Approach), Основний IRB-підхід (Foundation IRB (Internal ratings-based Approach) та Розвинутий IRB-підхід (Advanced IRB Approach). Інформаційною базою аналізу виступають оцінки кредитного рейтингу зовнішніми рейтинговими агентствами, оцінки кредитного рейтингу Організацією економічного співробітництва і розвитку, імовірність дефолту позичальника, рівень втрат у випадку дефолту, сума позикових втрат, термін, що залишився до погашення позички.

Ризик є невід'ємною складовою в будь-якій сфері економічної діяльності. Недостатнє усвідомлення цього нерідко приводить до сумних наслідків. Що ж до банківської справи, то її неможливо уявити без ризику. Тобто при функціонуванні комерційних банків ризик є постійно притаманною складовою. Будь-яке рішення в банківській діяльності, що заслуговує на увагу, обтяжене ризиком, бо фінансова сфера взагалі, банківська справа зокрема, є дуже чутливою не лише до різноманітних економічних чинників, а й до соціальних, політичних тощо. Отже, в банківській діяльності йдеться не про те, щоб взагалі уникнути ризику, найважливіше завдання банківського менеджменту полягає в тому, щоб знайти оптимальне співвідношення між прибутком, ризиком, ліквідністю. Відповідно постають проблеми кредитних ризиків та розробки напрямків їх подолання. Стосовно комерційних банків в Україні в нових умовах, то особливої актуальності набуває проблема ризиків неповернення кредиту. Банківські труднощі можна подолати, лише ґрунтуючись на системному підході до управління банком у цілому та прогнозуючи і долаючи можливі кредитні ризики зокрема.

Кредитний ризик — це потенційна можливість втрати сум основного боргу й відсотків по ньому, що виникає в результаті порушення цілісності руху звужуваної вартості під впливом різноманітних ризикостворюючих факторів (неповернення кредиту у зв'язку зі злиттям або поглинанням, банкрутством, шахрайством і ін.). Базуючись на теорії систем, кредитний ризик визначається як сукупність об'єкта, предмета, суб'єкта (суб'єктів), які управляють (управляються) за допомогою застосування комплексів взаємозалежних методів (установлення лімітів кредитування, визначення ціни кредиту, організація кредитної справи й т.д.) і використання достатнього ресурсного забезпечення (грошового, інформаційно-аналітичного, кадрового й ін.) [4].

Конкретні заходи щодо управління кредитними ризиками включають три види директив: директиви, що спрямовані на обмеження або зменшення кредитних ризиків, наприклад визначальну концентрацію й розмір кредитів, кредитування пов'язаних з банком осіб або перевищення лімітів; директиви по класифікації активів, куди входить аналіз імовірності погашення портфеля кредитів і інших кредитних інструментів, включаючи нараховані й несплачені відсотки, які піддають банк кредитному ризику; та нарешті, директиви по кредитному резервуванню — не тільки по портфелі кредитів, але також по всіх інших активах, які можуть привести до збитків [5].

Аналіз загального кредитного портфеля і його характеристик звичайно дає досить повну картину діяльності банку, його пріоритетів, видів кредитних ризиків, яким він підданий і котрі готи на себе прийняти. При цьому потрібно проаналізувати: сукупність основних видів кредитів, включаючи інформацію про кількість клієнтів, середньому строку кредитів і середній кредитній процентній ставці; розподіл кредитного портфеля, включаючи аналіз загальної кількості й загальної суми кредитів у різних ракурсах, наприклад по валютах, по строках погашення (короткострокові, тобто менш одного року, і довгострокові – більше року), по видах діяльності, по виду власності (державні або частки), по виду кредитування (корпоративне або частка); кредити з урядовими або іншими гарантіями, кредити по видах ризиків; непрацюючі кредити [6].

Органи банківського нагляду завжди приділяли велику увагу концентрації ризиків банків. Їх ціль, з погляду керування кредитними ризиками, складається в перешкоджанні тому, щоб банки надмірно поклалися на один великого позичальника або групу позичальників, але в той же час вони не повинні диктувати банкам, кому можна дати кредит, а кому не можна. Сучасне банківське регулювання звичайно ставить умовою банку не провадити інвестиції, не надавати більші кредити або інші види кредитних інструментів будь-якій окремій юридичній особі або групі взаємозалежних юридичних осіб понад установлений відсоток від капіталу банку й резервів. Використовуючи даного обмеження, органи нагляду можуть контролювати як банківський сектор у цілому, так і структуру кредитних портфелів окремих банків, щоб захистити інтереси вкладників і запобігти критичним ситуаціям у банківському секторі.

Більшість країн встановлюють ліміт на суму кредитів одному клієнтові в розмірі не більше 10-25% капіталу банку, хоча в деяких країнах цей ліміт доходить до 30-40%. Базельський комітет з банківському нагляду рекомендує максимальне значення даного ліміту, рівне 25%, зі зниженням його до 10%, коли це доцільно. Нижня границя, при досягненні якої необхідно звітувати перед контролюючими органами, звичайно встановлюється трохи нижче максимального ліміту. Органи нагляду можуть, таким чином, приділяти особливу увагу кредитам, що перевищують дану границю, і пропонувати банкам вживати превентивних заходів до того, як ризик концентрації стане надмірно більшим [7].

Серед основних напрямків зниження ризиків кредитування виділяють наступні:

- введення обов'язкової вимоги з боку Центробанку про включення державних напрямків грошово-кредитної політики в кредитну політику кожної кредитної організації;
- створення й забезпечення єдиної для всіх банків нормативної бази;
- організація допомоги з боку Центробанку й інших державних структур у розробці обов'язкових нормативних вимог до методологічного забезпечення різних видів і форм кредитування;
- введення відповідного обов'язкового коефіцієнта сукупного кредитного ризику з розробкою граничних його значень при кредитуванні окремих галузей промисловості й народного господарства.

- установлення постійної доцільної взаємодії між керівництвом кредитуємого позичальника й відповідних служб кредитної організації: кредитним керуванням, керуванням ризиками й службами внутрішнього контролю кредитної організації, а також перерахованими службами кредитної організації один з одним [8].

Оцінивши рівень ризику, можна обрати методи для його управління. Останніми роками в галузі було розроблено спеціальні механізми управління ризиками. Проведений аналіз дав змогу об'єднати підходи до управління ними в чотири групи і виділити в рамках кожної із груп інструменти ризик-менеджменту: уникнення, локалізація (система лімітів), дисипація (розподіл ризику, диверсифікація) та компенсація.

Найпоширенішим інструментом ризик-менеджменту є система обмежень (лімітів), що дає змогу істотно підвищити рівень фінансової безпеки. Сутність лімітування полягає в обмеженні схильності свідомо прийнятого ризику певної величини. Обґрунтування лімітів ризику є важливим етапом планування банком його кредитної діяльності. Потому він зобов'язаний розробити власну політику управлінського обліку, зосередившись на оперативності. Швидкість реакції управління повинна перевищувати швидкість зміни критичних параметрів банку як системи управління. Інакше система буде некерованою.

Висновки. Аналіз показав, що вітчизняна банківська система все ще залишається недостатньо розвинутою, не виконує своїх функцій належним чином та відстає від інших європейських країн. Це обумовлюється неефективною грошово-кредитною та нормативною політикою, яка проводиться НБУ, що свідчить про відсутність науково обґрунтованої стратегії розвитку в умовах євроінтеграції (Базель I і II).

Нажаль, така ситуація посилює ризики для подальшого стабільного функціонування банківської системи, зменшує її спроможність абсорбувати постійно зростаючу грошову пропозицію та здійснювати ефективний перерозподіл тимчасово вільних коштів у масштабах економіки країни.

Тому, необхідна державна програма удосконалення системи банківського кредитування. У нормативно-правовому сенсі доцільно забезпечити:

- 1) покращити регулятивну базу. Зокрема, прийняти Закон України "Про банківське кредитування" з урахуванням об'єктивних законів функціонування кредиту, принципів та умов організації кредитування, де визначити відповідальність як банку, так і позичальника, а також держави тощо;
- 2) сформувати інфраструктуру кредитних операцій (у тому числі інформаційного, методичного, кадрового забезпечення тощо);
- 3) необхідною є також розробка єдиної методичної бази організації кредитування. Якщо керуватися вказівками НБУ, то банки зобов'язані розробити та затвердити за рішенням відповідного органу банку внутрішньобанківське положення про порядок проведення кредитних операцій і методику проведення оцінювання фінансового стану позичальника (контрагента банку) тощо.

Список використаних джерел:

1. Гець О.В., Домрачев В.М., Лондар С.Л. Основи банківської справи та управління кредитними ризиками. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2004. – 237с.
2. Кредитний ризик комерційного банку: Навч. посібник / В.В. Вітлінський, О.В. Пернаривський, Я.С. Наконечний, Г.І. Великоіваненко; В.В. Вітлінський (ред.). – К.: Знання, 2000.
3. Шелудько Н.М. Кредитна експансія та стійкість банківського сектору в Україні // Фінанси України. – 2007. – №10. – С.148-156.
4. Демчик І. Управління кредитним ризиком / І. Демчик // Банківський менеджмент. – 2008. – №8. – С. 5.
5. Хенін Ван Грюнінг, Сося Брайович-Братанович Управління кредитними ризиками / Хенін Ван Грюнінг, Сося Брайович-Братанович // Банківський менеджмент. – 2008. – №5. – С.22.
6. Хенін Ван Грюнінг, Сося Брайович-Братанович Управління кредитними ризиками / Хенін Ван Грюнінг, Сося Брайович-Братанович // Банківський менеджмент. – 2008. – №1. – С.41-42.
7. Хенін Ван Грюнінг, Сося Брайович-Братанович Управління кредитними ризиками / Хенін Ван Грюнінг, Сося Брайович-Братанович // Банківський менеджмент. – 2008. – №5. – С.24-25.
8. О. Лаврушина, Н. Валенцева Проблеми управління кредитними ризиками / О. Лаврушина, Н. Валенцева // Банківський менеджмент. – 2008. – №8. – С.16.

Стаття надійшла до редакції 11.11.2009 р.

ТОВ "ДКС Центр"